

Göran Alm, Anders Houtz, Björn Axel Johansson, Pelle Snickars og Jenny Stendahl, I världsutställningarnas tid. Kungähus, näringsliv & medier, Förlaget Näringslivshistoria, Stockholm 2017, 204 sider ill., ISBN 9789198340952.

Bernadottebiblioteket på kongeslottet i Stockholm er kongefamiliens slægtsbibliotek på omkring 100.000 bind, sammensat af mere end 20 privatbiblioteker fra Bernadotteslægten. Derudover rummer det landets største private fotosamling med omkring 800.000 fotografier, helt tilbage til 1840erne. Samlet set udgør samlingerne et enestående tidsdokument og et rigt billede af Bernadotte-familiens samfundsaktiviteter og den svenske samfundsudvikling i det hele taget. Et særligt indslag i billedsamlingen er en mængde smukt indbundne albums som stammer fra de nationale og internationale udstillinger samt verdensudstillinger, som kongelige personer har taget aktivt del i, men også billedsamlinger fra alle de steder, hvor der i det hele taget har været afholdt verdensud-

stillinger. Disse billeders enestående dokumentariske værdi, suppleret med materiale fra *Centrum för Näringslivshistoria* (det svenske erhvervsarkiv), som rummer virksomhedsarkiver fra mange af de firmaer, der har udstillet igennem årene, ledte frem til udgivelsen af denne bog.

I dag er det svært at forstå den betydning, som verdensudstillingerne havde i sin gyldne periode i 1800-tallets anden halvdel. De opstod som en helt ny form for mødested i industrialiseringens kølvand, hvor verdens førende industrinationer kunne kappes om opmærksomheden i en tid, hvor der ikke fandtes noget tilsvarende. Den første var *The Great Exhibition of Works of Industries of All Nations* i Londons Hyde Park I 1851, som også kom til at definere det koncept, som alle senere udstillinger lænede sig opad og på forskellige måder søgte at overtræffe. Selvom mange senere udstillinger har overgået den i størrelse, antal udstillere og besøgstal er og bliver den *The Great Exhibition*.

Som nævnt danner Bernadottebibliotekets billedsamling udgangspunkt for bogen, der fra forskellige vinkler søger at undersøge den udstråling, som udstillingsmediet besad, specielt i perioden fra 1800-tallets midte til Første Verdenskrig. Herunder særligt kongelige personers rolle i udstillingernes historie – som officielle aktører, indviere og festtalere, men også som aktive medskabere af udstillingerne og deres indhold, endog som kunstnerisk medvirkende og udstillere. Og i særdeleshed udstillingerne som en mediearena for samarbejde mellem kongehus og er-

hvervsliv, hvor delvist sammenfaldende, delvist adskilte agendaer kunne virkeliggøres.

Udover *Anders Houltz'* indledning har fem forfattere bidraget:

Göran Alm skriver i bogens første kapitel om kongelige personer, som har sat deres præg på de store udstillinger starten med London 1851, hvor prinsgemalen Albert spillede en afgørende rolle i etableringen og på samme tid kunne virke for liberale reformer og sin "egen" udstilling. Alm sammenligner prins Alberts reformer med den svenske kronprins, senere kong Oscar I (1844-1859), der i sine unge år arbejdede ihærdigt for sociale reformer og industriel udvikling. Han følger sporet op til kronprinsesse Margareta (gift med den kommende Kong Gustav VI Adolf) og hendes indsats som kunster og landskabsarkitekt i forbindelse med Den Baltiske Udstilling i Malmö 1914.

Jenny Stendahl tager udgangspunkt i Dronning Lovisas indvielse af den første internationale industriudstilling i Sverige, Stockholmsudstillingen 1866. Hun påviser, hvorledes et forandret medielandskab i kombination med liberale reformer og en begyndende industrialisering skabte nye muligheder for at kvindelige medlemmer af kongehuset kunne optræde som selvstændige repræsentanter i det offentlige liv. En anden pointe er, at udstillingen i højere grad manifesterede frihandel og teknisk udviklingsoptimisme end den skandinaviske, som ellers var begivenhedens udtalte motiv.

Björn Axel Johansson bidrager med en

særdeles interessant artikel om ikke bare de tekniske forhold i fotograferingens barndom (som gav store begrænsninger) og forholdet til de store udstillinger, men også om hvorledes repræsentanter for kongehuset brugte og udøvede fotomediet i forskellige sammenhænge. Han påviser, at udstillingerne var en platform for at præsentere og sælge fotomediet i det hastige udviklingsstadier, men også at de i kraft af at være samtidens største offentlige begivenheder udgjorde et vigtigt marked og arbejdsplads for tidens fotografer.

I sin artikel analyserer *Pelle Snickars* den svenske monark, som måske tydeligst forbindes med det sene 1800-tals mediemuligheder, men også med udstillingsmediet som sådan: Oscar II (1872-1907). Han huskes som symbol på den æra, hvor Sverige industrialiseredes, og hvor Stockholm udviklede sig til en storby, og Stockholmsudstillingen 1897 fejrede på sæt og vis også hans 25-års regeringsjubilæum. Snickars viser, at kongen indgik i en bevidst, omend ambivalent, symbiose med de nye medier: aviserne, fotografiet og filmen. I en tid, hvor kongemagten begrænsedes mere og mere, blev rollen som offentlig person, fx i forbindelse med Stockholmsudstillingen, mere og mere vigtig.

I sidste kapitel undersøger *Anders Houltz* virksomhedernes incitament for at medvirke i de store udstillinger, og værdien, ud fra et forretningsmæssigt perspektiv, af de royale koblinger, som udstillingerne tilbød. 1800-tallets udstillinger havde en meget direkte betydning for reklame og markedsføring, ikke mindst gennem det

præmieringssystem med bl.a. guld-, sølv- og bronze-medaljer, der dengang indgik i udstillingskonceptet. Også i 1900-tallet forblev udstillingerne relevante for erhvervslivet, men fokus forsvandt i nogen grad til andre markedsføringsplatforme. Men verdensudstillingen i New York 1964-1965 var dog et eksempel på, at det svenske erhvervsliv ikke ville stå udenfor. Det officielle Sverige havde meldt afbud pga. andre markedsfremstød i USA, men det opponerede det svenske erhvervsliv kraftigt imod. Så kraftigt, at næsten alle svenske eksportvirksomheder, med Marcus Wallenberg fra Asea i spidsen, påtog sig at realisere den svenske pavillon for egne midler. Bekymringen var, at det Sverigesbillede, man troede at have ude i verden, og især i USA, var at Sverige grundlæggende blev opfattet som et socialistisk land, hvor staten havde fuld kontrol over virksomheder og medborgere. Pavillon skulle derfor fremvise et sundt erhvervsliv, som agerede på et frit marked og samtidig udgjorde en hjørnesten i den svenske velfærd. Mottoet blev derfor: *"Creative Sweden – Land of Free Enterprise"*. Men på trods af privatfinansieringen havde man stadig brug for monarkiet til at lancere erhvervslivets modbillede til myten om det socialistiske Sverige i det royalistiske USA. Kong Gustav VI Adolf var udelukket, da Sveriges deltagelse i udstillingen ikke var officiel, så i stedet kom den 21-årige prinsesse Christina, storesøster til kronprins Carl Gustaf, til at indvie den svenske pavillon. Samtidig kørte man et markedsfremstød på Fifth Avenue, hvor varehuse

og butikker skilte sig med svenske varer og et stort portrætfoto af prinsessen med teksten *"Another quality product from Sweden"*. Successen var hjemme, og da udstillingen lukkede, havde næsten 6 mill. gæster besøgt pavillonen.

Mellem kapitlerne er der korte indslag med fotos af Sveriges bidrag til udstillingerne i Paris 1867, Wien 1873, Philadelphia 1876, Paris 1878, San Francisco 1894, Paris 1900 og Skt. Petersborg 1908, somme endog kolorerede. Alle i en fremragende kvalitet.

Som man vil forstå, er der tale om meget mere end en billedbog. Det er et grundigt værk, der kommer godt rundt om sit emne, og det fyldestgørende noteapparat og litteraturlisten åbner for yderligere studier for den interesserede læser.

Jørgen Hegner Christiansen